

בענין הרהורי תשובה וכפרת עולה

א. הרהורי תשובה בשיטת הרמב"ם

איתא ברמב"ם הלכות תשובה (א:א):

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה ... וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם. שנאמר מכל חטאות האדם.

ומדייק המנ"ח (שסד:א) בדברי הרמב"ם שהכפרה תלויה בוידוי דברים, והרהורי תשובה אינם מספיקים לכפר. ואע"פ שברור מן הגמ' בקידושין מט: (והביאו ברמב"ם בהלכות אישות ח:ה) שהרהורי תשובה מפקיעים שם רשע מעליו ומגדירים אותו כצדיק, עדיין אינם מכפרים עליו עד שמתודה בדברים. וברור בדעת הרמב"ם ששם רשע או צדיק אינו תלוי בכפרה, שיכול להיות צדיק בהרהורי תשובה לבד אע"פ שעדיין לא נתכפרו עוונתיו. וע"פ פירוש המנ"ח בדברי הרמב"ם, אפשר להבין דברי הגמ' יומא דף פו. לענין ד' חלוקי כפרה, וז"ל הגמ':

שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושם – אינו זז

משם עד שמוחלין לו, שנאמר שובו בנים שובבים. עבר על לא תעשה ועשה תשובה – תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל מי שיש חילול השם בידו – אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון.

לפי הרמב"ם, התשובה כאן הוי וידוי, ולא רק הרהורי תשובה. ולא נתכפרו לו עוונותיו (אפילו ביטול מצות עשה) בלי וידוי זו.

והקשה המנ"ח (שם אות ג) על הרמב"ם מן הגמ' זבחים דף ז:

ואמר רבא: עולה – דורון היא; היכי דמי? אי דליכא תשובה, זבח רשעים תועבה! ואי דאיכא תשובה, התניא: עבר על מצות עשה ושב, לא זו משם עד שמוחלים לו! אלא ש"מ: דורון הוא.

ברור מן הגמ' שא"א לעברייך להקריב קרבן עולה לכפר על ביטול מצות עשה. שאם לא עשה תשובה, עדיין הוא מוגדר כרשע, ואין קרבנו מתקבל. אבל אם כבר עשה תשובה וחזר לשם צדיק, אין צריך תו כפרה כלל, שהרי "לא זו משם עד שמוחלין לו." וקשה לדברי הרמב"ם, שלשיטתו הו"ל לגמ' לתרץ שהקרבן עולה מכפר על ביטול עשה במקום שהרהר בתשובה אבל עדיין לא התודה בפה, שהרי בכה"ג פקע שם רשע אבל עדיין לא נתכפר. ולמה צריך רבא לומר שעולה רק דורון ואינו מכפר על עון ביטול עשה?

וליישב דעת הרמב"ם, יש להציע באור חדש בדבריו. בהלכה א', הרמב"ם אינו מדבר בקרבן עולה וביטול מצות עשה כלל. אלא הוא מדלג אל קרבן חטאת ואשם ומחוייבי מיתות ב"ד ומלקות. ואפשר לומר שלכפר על עון ל"ת, צריך וידוי, ולא סגי בהרהורי תשובה. אבל בביטול מצות עשה, אפשר שבהרהורי תשובה לבד מתכפר, ואינו צריך וידוי פה כלל. (ודאי שעדיין יש מצוה בוידוי בפה, אבל אין כפרתו תלויה בה.) ובאמת, מדוייק חילוק זה בין ביטול מצות עשה ועבירת לא תעשה בלשון הגמ' יומא. וצריך לעיין יפה בשינוי הלשונות שבגמ' שם:

שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר שובו בנים שובבים. עבר על לא תעשה ועשה תשובה – תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורי ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל מי שיש חילול השם בידו – אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון.

לענין כפרה על עבירת לא תעשה וכריתות ומיתות ב"ד, הגמ' משמשת בלשון "כפרה" ו"מירוק". והם לכאורה לשונות של קנוח מהחטא (כדאיתא ברש"י על התורה בראשית לב: כא), שהתשובה מעביר את זוהמת החטא ומנקה האדם מן חטאו. אולם, לגבי ביטול מצות עשה, הגמ' רק משמשת בלשון "מחילה", ובודאי זה אינו לשון של קנוח החטא. וגם יש שינוי בלשון הגמ' לגבי אופן התשובה, שבעבירת ל"ת ומחוייבי כריתות ומיתות ב"ד, הוא "עשה תשובה", משא"כ לגבי ביטול מצות עשה שהוא "שב" סתם. ואפשר לומר שכוונת הגמ' לחלק בין עשה לל"ת, שבביטול עשה אינו צריך "עשיית תשובה", דהיינו וידוי בפה, אלא רק צריך "שובו בנים שובבים", דהיינו הרהורי תשובה.

ולפי דברינו, אפשר להסביר הדיון בין רבי מתיא בן חרש וראב"ע. שראב"ע אומר לרבי מתיא שאין ד' חלוקי כפרה, אלא ג'. וצ"ע, שברור בדברי הגמ' שיש ד' חלוקי כפרה: ביטול עשה, ל"ת, חיובי כריתות ומיתות ב"ד, וחילול השם! ועיין ברש"י שם, ותמהו הרבה מן האחרונים על דבריו ז"ל¹. ואפשר לפי דברינו להסביר, שבאמת אין צריך כפרה בביטול מצות עשה, אלא צריך רק צריך מחילה בעלמא, ולא כמו שאר לאוין שבתורה.

¹ ועיין גם בדברי התוספתא יומא (ד: ו): שרבי ישמעאל עצמו אומר ד' חלוקי כפרה כמו רבי מתיא.

ולכן, ראב"ע טוען שיש רק ג' חלוקי כפרה, שבביטול מצות עשה צריך תשובה לבד ונמחל לו בזה, ואינו מוגדר כ"חילוקי כפרה" בחדא מחתא עם השאר.

ואפשר שהרמב"ם הבין דברי הגמ' יומא כמו שפירשנו. נפסק גמ' זו ברמב"ם הלכות תשובה א: ד וז"ל הרמב"ם:

אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר, יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן ויש עבירות שאין מתכפרים אלא לאחר זמן, כיצד עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו ובאלו נאמר שובו בנים שובבים ארפא משוכותיכם וגו', עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר ובאלו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין ויסוריין הבאין עליו גומריין לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסוריין ובאלו נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, במה דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה שעבר אבל המחלל את השם אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסוריין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות, אלא תשובה יום הכפורים ויסוריין שלשתן תולין ומיתה מכפרת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון.

הרמב"ם משנה דברי הגמ' בקצת, אבל הוא עדיין עומד בחילוק בין מחילה וכפרה. שבביטול מצות עשה רק צריך מחילה, ומשמע שאין צריך כפרה. אבל בעבירת ל"ת וכריתות ומיתות ב"ד, צריך כפרה וקנוח מן החטא. ואע"פ שהרמב"ם כותב שביטול עשה צריך עשיית תשובה (ולא כדדייקנו בדברי הגמ' מלשון "שב" בעלמא), ברור מדברי הרמב"ם במשנה תורה ש"עשיית תשובה" הוי רק הרהורי תשובה ולא וידוי בפה. לדוגמא, עיין בדברי הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות ג:טו, שבידוי על קרבנו אומר, "חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך", ומשמע שקודם אמירת הוידוי כבר יכול לומר שחזר בתשובה. ועיין גם ברמב"ם הלכות תשובה ב:ב, שתשובה הוי שגמר בלב שלא

יעשהו עוד. ולכן, אפשר להבין את דברי הרמב"ם בכל הלכות תשובה, שרגיל בלשון של "עשה תשובה ויתודה", ששני דברים אלו אינם זהים. עשיית תשובה הוי הרהורי תשובה, כדאיתא בלשון הרמב"ם בפ"א ה"א, שישוב מחטאו. ואחרי עשיית התשובה, הוא חייב להתודות בפה לפני הקל ברוך הוא. ולכן, מדוייק בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה א:א-ד שמחילת ביטול עשה אינו צריך וידוי בפה, אלא הרהורי תשובה לבד. ואין ביטול מצות עשה צריך כפרה וקנוח כמו בעבירות ל"ת.

א"כ, דברי רבא בגמ' זבחים על מקומם יבואו בשלום, שאם הרהר בעל העולה הרהורי תשובה ואינו מוגדר כרשע, כבר נמחל לו על פשעו (דלא כהבנת המנ"ח), ואין צריך כפרת העולה כלל, אלא העולה נחשב כדורון בעלמא לאחר שכבר נמחל.

ומעתה, צריך להעמיק בדברים אלו ולהבין, מהו החילוק בין ביטול מצות עשה ועבירת ל"ת שאינו צריך כפרה וקנוח בביטול עשה כמו שצריך בעבירת ל"ת?

ב. מצות עשה – התקרבות אל המקום

מפורסמים הם דברי הרמב"ן (שמות כ:ח) בחילוק בין מצות עשה ומצות לא תעשה, שמצות עשה יוצאין ממדת האהבה ומצות ל"ת יוצאין ממדת היראה. והיינו שמצות עשה מטרתה להתקרב אל מלך מלכי המלכים ולהמשיך אהבתו עלינו. ושמירת מצות לא תעשה הויא מפני שאנו יראין מלעבור על רצונו יתברך. ומפני זה, מצות עשה דוחה מצות ל"ת, "שהאהבה גדולה מהיראה", וקיום מצות עשה חשוב יותר ממניעת הלאו. ועיין בדברי המהר"ל (תפארת ישראל פרק ד') שמוסיף על דברים אלו. דאיתא בזוה"ק (א:קע:ב) שרמ"ח מצות עשה הם כנגד אבריו של אדם, ושס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה גידין שבאדם. ומפרש המהר"ל ששמירת מצות לא תעשה היא שמירה על סדר האדם ומציאותו, למנוע מהאדם שינוי מציאותו. ולכן, מספר מצות ל"ת כנגד ימי השמש בשנה, ש"השמש היא שמירת סדר עולם הטבע." אבל מצות עשה אינם לשמור על הסדר, אלא לקנות השלימות והתקרבות אל המקום. שמצות עשה לוקחים את הכח שבתוך האדם ומוציאין אותו לפועל להרים את האדם מדריגה אחר מדריגה. אברי הגוף הם עיקר צורת האדם ושלימותו. הגידין

אינן צורתו של אדם, "אבל הם נותנים קיום לגוף האדם עד שהוא מקוים מבלי שינוי."

ומדברי קדמונים אלו, אפשר להבין למה מצוות עשה חשובים יותר ממצוות ל"ת. שתפקיד האדם בעולם הזה הוא להתקרב אל המקום ולהשלים עצמו במצוות התורה וחכמתה. מצוות עשה הם עיקר קיום תפקיד זה, לעומת מצוות ל"ת שהן רק שמירה לבד, ואין בשמירת מצוות ל"ת קנין מעלה ושלמות (ע"ע בתפארת ישראל פרק כ). אם עבר אדם על מצוות ל"ת, א"א לו להתקרב אל המקום כיון שכבר יצא מסדרו ומציאותו. שבעבירת הלאו, האדם מחריב ומלכלך נשמתו בעבירת ל"ת, ובמצב כזה קשה מאד להשלים עצמו ע"י מצוות עשה.

מעתה, פשוט להבין דברי ראב"ע ודברי הרמב"ם שהבאנו לעיל. בביטול מצוות עשה, אין צריך כפרה של קנוח ומריקת הנפש, שהרי בביטול עשה, אין האדם יוצא חוץ מסדרו, אלא הוא מתרחק מן המקום. ובודאי הוא צריך לתקן את קשרו עם המקום ולהתקרב, ואינו יכול להמשיך הלאה בעוד קיום מצוות עשה קודם ששב מפשעו. ולכן, צריך להרהר בתשובה ולהבטיח שלא יתעלם ממנו קשרו עם המקום ברוך הוא. אבל אינו צריך וידוי לתקן פגם זה, שאינו צריך קנוח והעברת החטא מגשמתו. משא"כ בעבירת ל"ת, שהוא מקלקל בה את סדרו ונשמתו, אינו נחשב כהתרחקות לבד אלא שהוא מחריב את קשרו אל הרבש"ע.²

ועפ"ז, נוכל להבין דברי הראשונים בברכות דף ב. המשנה שם מביא דברי ר"ג אל בניו, שהחכמים עשו סייג לזמני מצות הלילה "כדי להרחיק את האדם מן העבירה." המשנה שם עוסק בזמן מצות ק"ש, הקטר חלבים ואברים, ואכילת קדשים קלים. בפשטות, יוצא מלשון המשנה שמי שאינו קורא ק"ש בזמנה נחשב כמי שעובר עבירה, ולכן הרחיקו החכמים אותו "מן העבירה" וקבעו סוף זמן ק"ש בחצות הלילה. א"כ, ברור מדברי המשנה דביטול מצוות עשה נחשב כעבירה. (עיין בדברי ר' צדוק הכהן בצדקת הצדיק אות ט שמביא דיוק זה בשם רבו.)

אולם, עיין בדברי רש"י שם (ד"ה כדי), וז"ל:

² ועיין בדברי בעל התניא באגרת התשובה להבין דברים אלו בעוד עומק.

כדי להרחיק אדם מן העבירה – ואסרום באכילה קודם זמן, כדי שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בקריאת שמע – לזרוז את האדם, שלא יאמר: יש לי עוד שהות, ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן.

ברור לפי רש"י, שלשון עבירה שבמשנה אינו שייך לביטול מצות ק"ש או לביטול מצות אכילת קדשים! אלא לשון עבירה שייך דוקא לעבירת לאו ממש, כגון אכילת נותר לאחר עמוד השחר. ורש"י מוסיף ש"וכן בקריאת שמע," זרזו חכמים את האדם כדי שלא יעבר הזמן בלי קיום המצוה, אבל לא שלשון "להרחיק את האדם מן העבירה" שייך לזה. וגם עיין בדברי הרמב"ם (הלכות ק"ש א:ט), וז"ל:

אי זהו זמן קריאת שמע בלילה מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה, ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה.

הרמב"ם משנה מלשון המשנה לגבי ביטול מצות ק"ש ואומר שזה "פשיעה," ולא "עבירה." ולכאורה ז"א שהוא מסכים לדברי רש"י על המשנה שלשון עבירה שייך רק בעבירת ל"ת ולא לביטול מצות עשה.³

³ ועיין בדברי רבינו מנוח להלכות חמץ ומצה ו:א שמביא ראיות לשיטת הרמב"ם שאנו פוסקים כרבי עקיבא שזמן הפסח עד עמוד השחר ולא עד חצות לבד. בתוך דבריו, הוא מביא ראיה כזו, וז"ל:

ותו אמרינן בברכות כל מה שאמרו עד חצות מצותו כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר כלומר מצותן מן התורה ועוד שנינו לא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן העבירה וממילא שמעת דמצה מצותה כל הלילה דמידי הוא טעמא בפסח כשאנו נאכל עד חצות אלא שמא יאכל ממנה לאחר שיעלה עמוד השחר ומתחייב כרת ומוטב שיבואו קדשים לבית הפסול למעט זמן שלא לאכול אחר חצות משיאכל ויבא לידי כרת במצה דליתיה האי טעמא שרי. זה ה' דעת הרב תדע שהרי כתב מצותה כל הלילה והניח ההיא דעד חצות ובשלהי פ"ח מהלכות קרבן הפסח כתב דמצות הפסח כל הלילה אבל חכמים אמרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה.

משמע מדבריו שלשון המשנה בברכות "כדי להרחיק את האדם מן העבירה" שייך רק לאיסור אכילת נותר, ולא לביטול מצות עשה של אכילת קדשים. ועוד, הוא סובר שאפילו עם עשו חכמים סייג לקרבן פסח לגמרו בחצות, לא עשו שום סייג לאכילת מצה כיון שאין חשש של עבירה במקום מצות עשה של אכילת מצה.

ואע"פ שברור בדברי הראשונים (ואפ' ברמב"ם [הלכות תשובה א: ד]) שאפשר להשתמש בלשון עבירה לגבי ביטול מצות עשה, מ"מ לשון זו של עברה שייך יותר לביטול עשה. והיינו משום שלשון עבירה הוא להסתלק מן דרך הישר וסדר מציאותו. ולכן, בכל מקום שאפשר לקבוע לשון זו על מצות עשה או ל"ת, סוברים רש"י והרמב"ם שמסתבר יותר לקבוע על עבירת ל"ת.

ג. "כפרת" עולה דומה ל"כפרת" הרהורי תשובה

התורה פותחת פרשת הקרבנות בקרבן עולה. וז"ל הקרא: "וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו."

רש"י (שם) מביא מן מדרשי ההלכה שקרבן עולה אינו מכפר על איסורי לאוין וחיובי כריתות ומיתות ב"ד, אלא מרצה על מי שבטל מצות עשה ועבר על לאו שניתק לעשה. [ואל תקשה על דברינו שהפסוק נקט לשון כפרה לגבי ביטול מצות עשה, שבאמת מצינו הרבה מקומות שפירוש מילת כפרה אינו לשון קנוח, לעומת לשון של כפרה בגמ' יומא דף פו. שהבאנו לעיל. עיין לקמן אות ה שנביא הרבה דוגמאות.]

ויש כמה ראיות מוכרחות שכפרת עולה אינה כמו כפרת חטאת יחיד. שהרי חטאת יחיד צריכה הפרשה לאחר החטא. ויכול להביא חטאת רק על עבירה מסויימת, וצריך להביא חטאת על כל חטא וחטא (עיין זבחים דף ו.). וברור שחטאת יחיד הויא כפרה וקנוח מן הלכלוך וקלקול של חטא אחד. אולם, העולה אינה מכפרת באופן זו. שהגמ' זבחים דף ו. מסתפקת אם עולה יכולה לכפר על עשין שלאחר הפרשתו. ולפי מסקנת הגמ' שם, משמע שרב הונא בר יהודה סובר שעולה יכולה לכפר על עשה שלאחר הפרשה. [ובאמת, יש מן האחרונים (עיין בדברי העולת שלמה שם) שטוענים שלפי רב הונא, העולה מכפרת על עשה דלאחר שחיטה ג"כ, והוא חידוש גדול.] והעירו גדולי האחרונים (ע' ערוך השולחן העתיד סימן סח, חזון איש נגעים יב: יז) שהרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות ג: יב) פוסק כרב הונא בר יהודה. גם ברור מן הגמ' בזבחים שם שעולה אחת מכפרת על עשין הרבה, ואין צריך עולה לכל ביטול עשה מסויים.

ברור מחילוקים אלו שקרבן חטאת הוי טיפול לעון מסויים, ודומה למשחה שאדם משים על מכתו לרפאותו. חטאת היחיד אינו יכול לקנח את כל גוף האדם, אלא הוי רפואה מסויימת לעון אחד לבד. משא"כ קרבן העולה, שהיא כפרה על כל הגברא כולו, ויכול לתקן ביטול עשין הרבה. ואינו צריך להפריש העולה על ביטול עשה מסויים, אלא יכול להביא עולה אחת וההקרבה ממילא מתקן כל פשעיו. במלים קצרות וברורות, העולה מכפרת על הגברא, והחטאת מכפרת על העון.

וחילוק זה מובן לפי דברינו, שבביטול עשה אינו צריך קנוח והעברת זוהמת הנפש, אלא הוא צריך התקרבות למקום. ואין צריך להפריש העולה על פשע מסויים, אלא הקרבת העולה הויא סימן שבעל הקרבן רוצה להתקרב אל המקום והוא מבקש מחילה על התרחקותו (ולא חשוב מאיזה טעם הוא רחוק). משא"כ בעבירת לאו, שהאדם מלכלך נפשו ומחריב קשרו אל המקום, צריך קרבן חטאת לרפאות ולקנח נפשו.

ויש להוסיף בחילוק זה ולהביא עוד ראייה לדברינו. שבאמת יש חטאות שדומות לעולה. הגמ' (זבחים דף ט:) אומרת שחטאת נזיר ומצורע "עולות נינהו." והטעם מפני שאינם נקריבים על חטא מסויים, ולא ברור מה חטאו שצריך להביא חטאת עליו. ואפילו אם עשו איסור (שבגלל זה לקה בצרעת), הרי עון זה לא מחייב חטאת. ועיין בתוס' (זבחים ב. ד"ה החטאת באה), שחטאת יולדת אינה באה על חטא, ואעפ"כ נקרא בשם חטאת. וע"ע בדברי הגמ' זבחים דף ו:, שהגמ' מביאה ראייה מדברי רבי שמעון לגבי שעירי עצרת שעולה מכפרת אפילו על עשה דלאחר הפרשה. ולפום ריהטא, דברי הגמ' תמוהין מאד, ששעירי עצרת הן חטאות הציבור, ואין להם שום שייכות לבעיית הגמ' לגבי עולה. ועיין בדברי תוס' ר"פ (מובא בשיטה מקובצת אות ג), שכוונת הגמ' היא שחטאות הציבור דומות לעולה שגם חטאת הציבור אינן צריכות ידיעת החטא ומכפרות על לאוין הרבה. ואם כן, יש להסתפק על חטאת הציבור אם מכפרת על לאו שלאחר ההפרשה כמו בכפרת עולה.

ולפי דברים אלה, באמת קשה להבין מהו החילוק בין קרבן עולה וחטאות אלו. וא"א לומר שהם שוים זה לזה ממש, שא"כ דברי תורה זמורתא תהא, שמקצתן קרויין חטאות ומקצתן עולות! למה התורה קוראה לקרבנות הנזיר והמצורע והיולדת בשם חטאת אם הן באמת עולות ממש?

ועוד, יש ראייה מוכרחת שקרבן עולה אינה שוה ממש באופן כפרתו לחטאות שדומים לעולה. שהרי בהמשך (זבחים ז:), מביאה הגמ' ראייה לשיטת רבא בענין עולה דורון היא מברייתא דרבי שמעון, וז"ל:

תניא נמי הכי, א"ר שמעון: חטאת למה באה למה באה לכפר
אלא למה באה לפני עולה? לפרקליט שנכנס, [ריצה פרקליט,
נכנס] דורון אחריו.

ועיין ברש"י (ד"ה למה באה), דילפינן דין זה שהחטאת באה לפני העולה בגמ' לקמן דף פט: . הגמ' שם מביאה מקור להקדמת חטאת לעולה מן חטאת הלויים (במדבר ח:ה-יג), שבפסוק י"ב הקדימה תורה חטאת לעולה.⁴ ויוצא לפ"ז שחטאת הלויים נחשבת כפרקליט שצריך להקדימו לקרבן העולה שהיא כדורון.

אולם, ברור שהלויים לא עשו שום חטא שנתחייבו בחטאת. ואדרבה, הם הם שעמדו בנסיון בשעה שכל ישראל חטאו בעגל. ועיין בהמשך הגמ' דף פט: , וז"ל:

איברי עולה כו'. ואמאי? מתנה קמייתא דמכפרה תיקדום והנך
לא! אמר רבינא: הכא בחטאת הלויים עסקינן, ואף על גב דכי
עולה דמי, קאמר רחמנא היא תיקדים.

ברור מדברי רבינא שחטאת הלויים אינו באה על החטא, אלא היא דומה לעולה. וא"כ, לפי רש"י, המקור לדברי רבי שמעון שצריך להביא חטאת קודם לעולה הוא מחטאת ש"כי עולה דמי!" ומוכרח לפ"ז שאפילו בחטאות שדומות לעולה, שאינן באות על חטא פרטי (כמו חטאת הלויים, חטאת נזיר, חטאת מצורע, וכו'), עדיין יש חילוק בין טיב קרבן חטאת לטיב קרבן עולה. ולכן רק העולה נחשבת כדורון, והחטאת עדיין נחשבת כפרקליט. וצ"ב בחילוק זה.

⁴ וקשה לשיטת רש"י, שבפשוטות הגמ' דף פט: רק מביאה מקור להקדמת מתנות דם חטאת למתנות דם עולה. ודין זה שייך אפילו אם החטאת ועולה מובאים על ידי שני בעלים! משא"כ בדף ז: , שרבי שמעון איירי בבעלים אחד שחייב בשני קרבנות, אחד חטאת ואחד עולה. וסברת ר"ש אינו שייך כלל לדיון הגמ' כאן. ועיין בשפת אמת (פט). ד"ה במשנה דם חטאת), ויש ליישב, ואכמ"ל.

ולפי דברינו לעיל, אפשר להבין. שהרי כל קרבן חטאת הוי קנוח והעברת חטא; אלא שבסתם חטאת יחיד, החטאת מביאה כפרה על חטא פרטי, משא"כ בחטאת הלויים או חטאת נזיר, ששם החטאת אינו קנוח החטא אלא קנוח הגברא. למשל: חטאת היחיד דומה למשחה שאדם משים על מכתו, אבל חטאת נזיר דומה לבליעת כדורים (כגון אַנטי־ביי־טיקה) שמעביר זוהמת כל הגוף כולו מדברים רעים שנכנסו שם. ולכן, חטאות אלו יכולות לכפר על עוונות הרבה ואין צריך ידיעת החטא, שאין צריך לתת רפואה זאת על מקום פרטי, אלא היא קנוח כל הגוף מן החטא. אבל סוף כל סוף, חטאת הויא קנוח העבירה מגוף האדם. ואפילו חטאות שדומות לעולה הן קנוח והעברת החטא. משא"כ עולה, שאינו קנוח כלל, ואין שום חולי הנפש באדם שביטל מצות עשה.⁵ הוא רק נהיה רחוק מן המקום, ולכן צריך להתקרב אל המקום בהבאת קרבן עולה. ובאמת, קרבן עולה שייך אפילו במקום שלא ביטל מצות עשה ולא ריחק עצמו מן המקום יותר, שלעולם יש לבשר ודם להתקרב יותר אל המקום.⁶

לאור כל הנ"ל, אפשר להבין לשון רבא בזבחים דף ז. שקרבן עולה מכפרת על העשה בקיבעא, משא"כ החטאת שאינה מכפרת אלא מקופיא. ומקשים העולם, שרבא עצמו אומר בהמשך הגמ' שאין צריך שום כפרה בביטול עשה, שממ"נ הוא צריך לעשות תשובה קודם להבאת הקרבן וכבר

⁵ ברור בדברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות ג:יד) שקרבן עולה אינה מכפרת רק על ביטול מצות עשה, אלא גם מכפרת על לאו שניתק לעשה. ולפום ריהטא, זה קשה לדברינו, שאע"פ שביטול עשה אינו מלכלך הנפש בזוהמת החטא, לכאורה עבירת לאו הוי פגם בנפשו אפילו אם יכול לתקנו בעשה. וצריך לומר בדעת הרמב"ם שכל לאו שניתק לעשה דומה יותר לביטול מצות עשה. ומכיון שיכול לתקן הלאו במעשה, סימן הוא שבאמת ה"עבירה" דומה לביטול עשה. והרי ברור בהלכות תשובה א:א שאין צריך וידוי לכפר על לאו שניתק לעשה, אלא רק הרהורי תשובה, כמו בביטול עשה. שאם הוא צריך וידוי ג"כ לכפר על לאו שניתק לעשה, היה לרמב"ם להביא וידוי עולה על עבירת לאו שניתק לעשה ג"כ בהלכה זו.

⁶ ועיין בדברי הקרבן אהרן (ויקרא – דבורא דנדבה פרשה ג תחילת פרק ד אות ח) שכתב כדברינו ממש בכפרת עולה. אלא שהוא רוצה לחדש עוד שבביטול עשה אין שום התרחקות כלל, אלא שאינו מתקרב! ולפי דעת מו"ר רב רוזנצווייג שליט"א, א"א לומר כזה.

נמחל לו על עונו! והאיך יתכן לומר שהעולה מכפרת מקיבעא על ביטול עשה אם לעולם אינו צריך כפרת קרבן כלל?

ולפי דברינו, אפשר לתרץ שבביטול עשה, הכפרה אינו קנוח והעברת העון, אלא הוי התקרבות למקום. ואפילו אם כבר עשה תשובה, עדיין יש שייכות ל"כפרה" זאת של התקרבות למקום ע"י העולה. כלומר, כפרה של קביעות בביטול עשה הוי להתקרב אל המקום, וקרבן עולה הויא הקרבן של רצוי בפני המקום והקרבן המעולה להתקרב אל השם יתברך. ואע"פ שבחטאת יש שמץ של התקרבות זו ג"כ, זה רק נחשב כקופיא.

ד. כפרת עולה על הרהורי הלב

איתא במדרש רבה בשם רבי שמעון בר יוחאי (ויקרא רבה פרשת צו ז:ג) וברושלמי (שבועות א:ו) שהעולה מכפרת על הרהורי הלב. ולפום ריהטא, זה קשה לדברינו, שההרי הגמ' (יומא דף כט.) אומרת שהרהורי עבירה קשין מעבירה עצמה. ואע"פ שרש"י מפרש דברי הגמ' שם בפרט לגבי עריות (שתאות נשים הוי קשה להכחיש בשר האדם מגופו של מעשה), הרבה מן הראשונים ואחרונים מפרשים דברי הגמ' זו בדרך אחרת. עיין בנפש החיים (א:ד) שכוונת הגמ' שע"י הרהורי עבירה, נתרבו כחות הטומאה והס"א יותר מן מעשה עבירה עצמה. ועיין היטב בדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (ג:ח) וז"ל:

כבר ידעת אמרם הרהורי עבירה קשין מעבירה, ולי בפירושו פירוש נפלא מאד, והוא שהאדם כשימרה אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכים אחר החמר שלו כמו שבארתי, שהאדם לא יעשה מרי רק בבהמיותו אבל המחשבה היא מסגולות האדם הנמשכים אחר צורתו, וכשיחשוב במרי ובעברה ימרה בנכבד שבשני חלקיו, ואין חטא מי שעבר והעביד עבד סכל כחטא מי שהעביד בן חורין חשוב, כי זאת הצורה האנושית וכל סגולותיה וכל כחותיה אין צריך להשתמש בהן אלא במה שהן ראויין לו להתדבק בעליונים לא לרדת להשיג השפל.

ברור בדבריו ז"ל שהבנת הגמ' יומא אינו רק דיון במציאות קושי ההרהורים והחטא, אלא שהעבירה במחשבה היא גרועה יותר מן החטא

בגוף. ולפ"ז קשה להבין לפי דברינו למה העולה מכפרת על הרהורי עבירה, שלכאורה הרהורי עבירה מקלקלים ומלכלכים את נפש האדם.

ובפשיטות ניתן לתרץ שהרמב"ם לא מביא בשום מקום דברי המדרש או הירושלמי. ואפשר שתנאים אחרים (כמו רבי ישמעאל, שדבריו מובאים במדרש תנחומא פרשת לך לך) חולקים עליו. וכמדומה שבכל תלמוד בבלי אין שום מאמר כזה שהעולה מכפרת על הרהורי לב. ואפשר לומר לפ"ז שהרמב"ם ס"ל דלא קי"ל הכי.

אבל המעייין בדברי המדרש וירושלמי היטב ימצא שבאמת אין כאן קושיא כלל. שהרי לשון המדרש וירושלמי אינו הרהורי עבירה, אלא הרהורי הלב. ויתכן שאין כוונת המדרש שקרבן עולה מכפרת על מי שהרהר באכילת בשר בחלב או בעריות ר"ל, אלא במי שריחק עצמו מן המקום בהרהורים שמחלקים בינו לאביו שבשמים. ולכאורה, הרמב"ן (ויקרא א:ד) מרמז לפירוש זה בדברי המדרש, שהוא מביא דברי רשב"י מן המדרש ומשנה קצת מלשון המדרש, וז"ל הרמב"ן: "וראיתי באגדה בויקרא רבא (ז ג) תני רבי שמעון בן יוחאי, אין העולה באה אלא על הרהורי עבירת הלב."

הרמב"ן מסביר דברי המדרש שאינו הרהורי עבירה, דהיינו מי שמהרהר במעשה עבירה, אלא הרהורי עבירת הלב, שהוא מחשב מחשבות שנחשבות כעבירת הלב. ומחשבות אלו הן העבירות שאדם יכול לעשות בלבו לבד, ולא במעשה. ואפשר לומר שכוונת הרמב"ן היא למחשבות של חסרון אמונה ובטחון. ועייין בדברי המדרש תנחומא (פרשת לך לך), וז"ל:

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם (בראשית טו א). ילמדנו רבינו העולה על מה היתה באה, ר' ישמעאל אומר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, ר' שמעון בן יוחאי אומר על הרהור הלב, שנאמר ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם וגו' (איוב א ה). אתה מוצא אברהם היה מהרהר אחר מדת הדין, מה היה אומר, אמר ר' לוי כמדומה לי שקיבלתי שכרי בעולם הזה, שעזרני הקדוש ברוך הוא במלכים, והצילני מכבשן האש, א"ל הקדוש ברוך הוא כיון שהרהרת אחרי, עולה אתה צריך להביא, שנאמר קח נא את בנך וגו' (בראשית כב ב).

ברור מדברי המדרש שהרהורי הלב אינו "הרהורי עבירה", אלא הם מחשבות של חסרון בטחון בה' שמרחקות אדם מאביו שבשמים. ואם כנים הדברים, שהרהורי הלב בדוקא אינם הרהורי עבירה, אין קושיא מזה לדברינו כלל.

ה. כפרה – פירוש המילה

עדיין צריך לפרש מה שמפורש בפסוק לגבי הקרבת עולה, שע"י העולה "ונרצה לו לכפר עליו". לפום ריהטא, קשה להבין מילת "לכפר", שבהרבה מקומות בתנ"ך ובש"ס, כוונת כפרה היא קינוח והעברת חטא (עיין רש"י לבראשית לב: כא). וא"כ, קשה לדברינו, שביטול עשה אינו צריך כפרה אלא מחילה וריצוי. אבל באמת, זה קשה גם לדברי הגמ' זבחים בכמה מקומות. הגמ' (זבחים דף ה.) אומרת בפירוש שקרבן אשם מכפר אבל קרבן עולה "אינה מכפרת." ולכאורה זה נגד פסוק מפורש. והגמ' עצמה ג"כ משתמשת בלשון כפרה לגבי עולה, כגון בדף ו. שהבאנו לעיל, "אעשה דלאחר הפרשה מכפרא או לא מכפרא", וצ"ב.

וכד נעיין במילתא לק"מ. שלשון כפרה אינו תמיד ר"ל קנוח והעברת חטא. ואפשר להביא כמה דוגמאות שבהם פירוש מילת כפרה הוא רצוי ופיוס לבד, או לזכות ולהשפיע עליו שכר בשמים:

1. עיין ברש"י לדברים לב: מג, שמפורש שם שכוונת הפסוק במילים "וכפר אדמתו עמו" היינו ויפייס אדמתו ועמו. וז"ל שם: "וכפר – לשון רצוי ופיוס כמו (בראשית לב: כא) אכפרה פניו אנחיניה לרוגזיה, "עכ"ל. ובודאי כאן, אין כוונת הפסוק לקנוח החטא, אלא לפיוס מחילה והתקרבות.

2. עיין בדברי רש"י לזבחים דף פט., שהמשנה פוסקת שהעופות קודמין למנחות מפני שהן מיני דמים. רש"י מפרש שמיני דמים היינו "כפרתן מרובה." ולכאורה קשה להבין, שקרבן מנחת חוטא (כמו בקרבן עולה ויורד) הוא קרבן שמכפר, ואעפ"כ קרבן עולת העוף הוא קודם לה מפני שהיא מכפרת יותר? אלא, כוונת רש"י כאן שקרבנות שיש בהם דמים משפיעים יותר מן קרבנות שאין להם דמים.

3. יש מחלוקת מפורסמת בין הרמב"ם ורש"י בהגדרת שינוי בעלים. הרמב"ם פוסק (פסולי המוקדשין יג: א, טו: א) ששינוי השם הוא לעשות

עבודת קרבן של ראובן לשם שמעון. ואין צריך לחשב על כפרת הקרבן לשם שמעון לפסול את הקרבן. אבל מדוייק בלשון רש"י בכמה מקומות (לדוגמא, דף ב: ד"ה לשם זובח) ששינוי בעלים הוא לחשב שיתכפר בו אחר שאינו בעל הקרבן. א"כ, קשה להבין האך יכול לפסול קרבן שלמים, או קרבן תודה, או קרבן פסח במחשבת שינוי בעלים. שקרבנות אלו אינם מביאים לכפרה כלל. ומפורש ברש"י (כת"י מנחות דף צב: ד"ה קרבנו) שבכור מעשה ופסח אינם באים לכפרה כלל. ולכאורה מפורש בגמ' שיכול לפסול קרבנות אלו במחשבת שינוי בעלים. ע"ע ברש"י זבחים דף ז. (ד"ה תודה) שברור בדבריו שם שמחשבת שינוי בעלים הוא לשחוט על מנת שיתכפר בו מי שאינו בעליה, ומחשבה זאת שייכת אפילו לקרבן תודה. וברור בכל דברי רש"י אלו שכוונת "כפרה" אינו לקנוח החטא, אלא לריצוי או להשפעה על זכויותיו בשמים.

4. עיין ביחזקאל מה: יז: "ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים ובחדשים ובשבתות בכל מועדי בית ישראל הוא יעשה את החטאת ואת המנחה ואת העולה ואת השלמים לכפר בעד בית ישראל." ולכאורה קשה, שבודאי אין שום מושג של כפרה בקרבן שלמים לפי כמעט כל התנאים במדרשי ההלכה.⁷ והאך הם מפרשים את מילת "לכפר" לגבי קרבן שלמים? ועיין בפירושו המלבי"ם שם, שכוונת כפרה היא רק ש"יצאו בו הצבור." כוונת כפרה אינה לקנוח חטא, אלא להשפעת זכויות על הציבור מהקרבת הקרבן.

5. גם מפורש ברמב"ם שמילת כפרה אינה תמיד בכוונת קנוח החטא. איתא בגמ' זבחים דף ו. שאם אדם לא סמך ידיו על קרבנו, כיפר גברא אבל לא כיפר קמי שמיא. עיין ברש"י שם שכוונת לא כיפר קמי שמיא היא דלא עבד מצוה מן המובחר. ולכאורה זה עוד ראיה לדברינו שאין פירוש כפרה קנוח החטא, אלא רצוי ורושם של שכר בשמים. הרמב"ם פוסק דין זה בהלכות מעשה הקרבנות ג:יב, שאם אינו עושה מצות סמיכה, "מעלין עליו כאילו לא כפר." וברור שהרמב"ם כולל כל הקרבנות השייכים למצות סמיכה. ולעיל בהלכה ו' הוא פוסק שכל קרבנות יחיד חייבים בסמיכה חוץ

⁷ עיין במדרש תנחומא פרשת תצוה אות טו, ששם יש דעה אחת שקרבן שלמים מכפר על ביטול מצות עשה.

מן הבכור והמעשר והפסח. וא"כ יוצא שקרבן שלמים (שבודאי אינו מכפר לדעת הרמב"ם, עיין מעשה הקרבנות ג:טו) שייך למושג של "מעלין עליו כאילו לא כפר". ולכן, ברור שבדעת הרמב"ם מילת "כפרה" אינה תמיד בכוונת קנוח החטא. ועיין בערוך השולחן העתיד (קדשים סח:יט) שהוא מפרש דברי הרמב"ם ב"כאילו לא כיפר", שאין לו שכר על הקרבן. וזה ממש כדברינו, שכפרה כאן הוי בכוונת שכר והשפעת זכויות בשמים, ולא העברת החטא.

6. עיין במשנה ערכין כא., וז"ל: "חייבי ערכין ממשכנין אותן, חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן, חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן, אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר לרצונו, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, עכ"ל. מפורש בלשון המשנה כאן ש"אין מתכפר לו" שייך לעולה ושלמים. והרמב"ם מצטט לשון המשנה (הלכות מעשה הקרבנות יד:ז). ועיין בדברי רבינו גרשום למשנה שם, וז"ל: "אע"פ שאין מתכפר לו. האי מתכפר לו לא כפרה ממש אלא אע"פ שאין מתקבלין לרצון עד שיתרצה להביאן מעצמו."

7. ע"ע בדברי הבעל התניא (איגרת התשובה פרק ב), שהוא אומר במפורש שלשון כפרה לגבי עולה אינה לכפרת הנפש וקנוח החטא, וז"ל: "ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון."

ומעתה, מתפרש לנו הפסוק בויקרא כמין חומר. כוונת הגמ' זבחים דף ה. היא שאין קרבן עולה מכפר בקנוח החטא והעברת החטא, לעומת קרבן אשם שמכפר על הנפש ומקנח את זוהמת החטא. אבל כוונת הפסוק בויקרא היא שהקרבן עולה מרצה על בעל הקרבן לכפר עליו, שמקרבו למקום ועושה נחת רוח ליוצרו.

ו. קדימות עולה לחטאת בחג הסוכות

איתא בגמ' (זבחים דף צ:): שאע"פ שבכל מקום מביאין את החטאת קודם לעולה, בחג הסוכות מביאין העולות קודם לחטאת. ופוסק הרמב"ם כן בתמידין ומוספין ט:ו-ז. וברור בדבריו שקדימות עולה הוי רק בחג

הסוכות ולא בשאר רגלים וימים טובים. (ולא כדברי השפת אמת בגמ' שם שאפשר ללמוד במה מצינו לשאר הרגלים.) וצריך טעם לזה, ולמה הקדימה תורה קרבנות העולה של סוכות בפרט ולא של שאר רגלים?

ואפשר לפרש ע"פ דברי המדרש תנחומא (פרשת אמות כג:מ), וז"ל:

ולקחתם לכם ביום הראשון, וכי ראשון הוא והלא ט"ו יום הוא ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עונות, רבי מני ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר מלה"ד למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך ... המלך זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יתברך ויתברך שמו, בני המדינה אלו ישראל שהם מסגלין עונות כל ימות השנה מה הקדוש ברוך הוא עושה אומר להם עשו תשובה מר"ה, והם נכנסין ובאין ב"ה ומתענין בו ועושין תשובה והקב"ה מוחל להם, ומה הם עושין ערב ר"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם, ומראש השנה ועד יום הכפורים יחידים מתענים והקב"ה מוותר שליש מעונותיהם וביום הכפורים כל ישראל מתענין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף והקב"ה מוותר להם את הכל דכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו', מה ישראל עושין נוטלין לולביהן ב"ט ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקדוש ברוך הוא והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכך כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות...

מוכח בדברי המדרש, שיש קשר בין לשון כפרה ללשון "מוותר". וח"ו לומר שלשון מוותר כאן יתפרש וותרנות ממש (עיין בבראשית רבה פרשת תולדות פרשה טז). אלא כוונת המדרש היא שכפרה היא העברת החטא, שהקב"ה מסיר ומסלק את חשבון העבירות. ותפקיד ימי אלול ראש השנה ויום הכיפורים הוא לכפרת עמו בית ישראל, להיות מנוקים מן העון. לעומת זה, ימי הסוכות נועדים לרצוי ומחילה. כוונת לשונות אלו היא להתקרבות אל המקום ולנחת רוח בין כלל ישראל ואבינו שבשמים. כבר אמרנו שלשון מחילה היא מיוחדת לתשובה מן ביטול מצות עשה, שאין צריך קנוח מן החטא, אלא שהוא צריך להתקרב אל המקום.⁸

⁸ ולפי דברי המדרש והבנתנו בכל הסוגיא דכפרת עולה וכפרת חטאת, אפשר להבין את דברי הירושלמי (יומא ח:ז), וז"ל: "האומר אין עולה מכפרת אין עולה מכפרת עלי

ולכן, קל להבין למה מקדימין קרבן עולות בחג הסוכות בפרט. שחג הסוכות במהותו הוא החג של ריצוי ומחילה. ונאה ויאה לחג זה להקדים הקרבן שהוא לשם ריצוי ומחילה.

מכפרת היא אי איפשי שתכפר לי אינה מכפרת לו על כרחו אין יה"כ מכפר מכפרת היא אי איפשי שיכפר לי מכפר הוא לו על כורחו, "עכ"ל. משמעות הירושלמי היא שיכול לאדם למנוע כפרת עולה אם אינו רוצה בכפרתה. משא"כ ביו"כ שא"א לאדם לומר שאינו רוצה בכפרת היום, שיוה"כ מכפר על כל אדם בישראל אפילו בעל כרחו. לפי דברינו, החילוק בין עולה ליום כיפור הוא פשוט, שכפרת יום הכיפורים היא לוותר על העוונות, להעביר החטאים ולעשות קנוח לנפש האדם מלכלוך החטא. ולכאורה, כח קדושת היום דיוה"כ יכול לעשות את זה אפילו בלי רצון האדם. עיין בירושלמי (שבועות א:ו) שרבי חנינה בי ר' הילל מפרש דא"א למנוע כפרת יוה"כ כיון ד"לא כולא מן בר נשא מימר למלא דלית את מליך". כפרת היום נובע מן מלכות הבורא יתברך שמו על כל עולמו, ובפרט על ישראל. וממילא הוא מעביר עוונות עמו בית ישראל. במשל הדיוט, אע"פ שאין ילד רוצה להתרחץ, הוריו יכולים לכפותו ולהעביר הלכלוך מעל גופו.

לעומת זה, בכפרת עולה, שאין הכפרה בתורת קנוח החטא, אלא התקרבות אל המקום, כביכול א"א לשום דבר להכריח האדם ולכפותו להתקרב אל ה'. ולכן, אין כפרת עולה כלום אם הוא לא רוצה התקרבות אל המקום.